

Hız. Peygamber'in Hz. ÂiŖe'nin KiŖilik GeliŖimine Katkısı

The Contribution of Prophet Muhammad to the Personality Development of 'Â'isha

Yasemin Barlak

Doç. Dr., Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı
Assoc. Prof. Dr., Sinop University Faculty of Theology, Department of Islamic History
Sinop / Turkey
ybarlak@sinop.edu.tr
orcid.org/0000-0001-9750-0623

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article

GeliŖ Tarihi: 30 Nisan 2023 / **Date Received:** 30 April 2023

Kabul Tarihi: 4 Haziran 2023 / **Date Accepted:** 4 June 2023

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2023 / **Date Published:** 30 June 2023

Yayın Sezonu: Haziran 2023 / **Pub Date Season:** June 2023

Atf: Barlak, Yasemin. "Hz. Peygamber'in Hz. ÂiŖe'nin KiŖilik GeliŖimine Katkısı" *Akademik Siyer Dergisi* 8 (Haziran 2023), 27-47.

Citation: Barlak, Yasemin. "The Contribution of Prophet Muhammad to the Personality Development of 'Â'isha" *Journal of Academic Sirah* 8 (June 2023), 27-47.
<https://doi.org/10.47169/samer.1290070>

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/samer> **e-mail:** akademiksiyerdergisi@ksu.edu.tr

Yayıncı: KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Published by: KSU Sirah Researches Application and Research Center

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların Kaynakça'da belirtildiği beyan olunur (Yasemin Barlak).

Ethical Statement: It is declared that during the preparation process of this study, scientific and ethical principles were followed and all the studies benefited from are stated in the bibliography (Yasemin Barlak).

Bu makale Creative Commons Alıntı-Gayriticari Türetilemez 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-Nc 4.0).

Öz

Hız. Peygamber'in sünnetinin ve İslam hukuk kaidelerinin toplumda belirginleşmesi daha çok hicretten sonra gerçekleşmiştir. Hız. Peygamber Hız. Âişe ile bu dönemde yuva kurmuş, bu vesileyle Hız. Âişe İslam hukukunun ve sünnetin detayları ile birlikte öğrenilmesine büyük katkı sağlamıştır. O, Hız. Ebû Bekir'in kızı olduğu için karakter bakımından çok güçlü ve aynı zamanda kültürlü bir insandı. Bununla birlikte Hız. Peygamber'in henüz onun küçüklüğünden itibaren yetişmesine dikkat etmesi, evliliği sonrasında güvenli ve destekleyici bir aile ortamı sağlaması, birlikte kaliteli zaman geçirmeye özen göstermesi ve toplum içinde saygınlık kazanması için gerekli imkanları hazırlaması Hız. Ayşe'yi kişilik olarak geliştirmiş, eşinin vefatından sonra onun İslam toplumunda dinî bir otorite olmasını beraberinde getirmiştir. Rasûlullah'ın Hız. Âişe ile ilişkileri bizlere aynı zamanda ideal bir eş örneği sunmaktadır. Bu makalede Hız. Peygamber'in Hız. Âişe ile evlilik süreci ve evlilik sonrası ilişkileri Hız. Âişe'nin kişilik gelişimine etkisi açısından incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hız. Peygamber, Hız. Âişe, Aile, Kişilik Gelişimi.

Abstract

The crystallization of the sunnah of Prophet Muhammad and the principles of Islamic law in society occurred more prominently after the migration (hijrah). During this period, Prophet Muhammad established a household with 'Ā'isha, thereby making a significant contribution to the understanding of Islamic law and the details of the Sunnah. As the daughter of Abu Bakr, 'Ā'isha was a strong and cultured individual in terms of her character. Moreover, Prophet Muhammad's attention to her upbringing since her young age, his provision of a safe and supportive family environment after their marriage, his efforts to spend quality time together, and his creation of the necessary environment for her to gain respect within the community contributed to the development of 'Ā'isha's personality. Following her husband's passing, she became a religious authority in the Islamic society. The relationship between Prophet Muhammad and 'Ā'isha also serves as an ideal example of a spouse. This article examines the marriage process between Prophet Muhammad and 'Ā'isha, as well as their post-marriage relationship, in terms of their impact on 'Ā'isha's personality development.

Keywords: Sirāh, Propet Muhammed, 'Ā'isha, Family, Personality Development.

GİRİŞ

Hz. Peygamber'in ilk evliliği İslâm'dan önce gerçekleşmişti. Dolayısıyla İslâmî-siyasi yönü yoktu. Ancak Hatice bint Huveylid ile gerçekleştirdiği bu evlilik¹ Hz. Peygamber'i toplumsal açıdan güçlü kılacak ve babasının vefatı ile birlikte yaşadığı maddi zayıflığı, ayrıca kardeşlerinin olmaması sebebi ile edinemediği kabile gücünün eksikliğini giderecekti.² Daha da önemlisi kendisi henüz farkında olmasa da hayatının en zor dönemlerinde ona destek olacak asil ve vefalı bir hayat arkadaşı edinmiş olacaktı. Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile olan ilişkilerine bakıldığında onun yerini dolduracak bir eş neredeyse yok gibidir. Ancak Hz. Peygamber eşinin vefatından sonra bir aile kurmak ve yoluna devam etmek durumundadır. Aileyi toparlayıcı rol üstlenecek bir kadına ihtiyaç duyması bir yana belki de yine Hz. Hatice'nin hatırından ilk etapta çok genç ve kadınca özellikleri açısından çok cazip bir hanımla evlenmeyi tercih etmemiştir. Müslümanların Müşrikler karşısında zor bir dönemden geçtiği ve sırf Hz. Peygamber'e olan bağlılıkları sebebiyle Habeşistan'a hicret etmeyi göze aldıkları bir zamanda, eşinin vefatı sonrasında dul kalmış bir Habeşistan muhaciri olan Sevde bint Zem'a ile evlenmesi muhtemelen sahabe arasında da saygı uyandıran bir seçim olmuştur. Risaletin 10. yılında Mekke'de gerçekleşen bu evlilik ile yaklaşık zamanlarda Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile nişanlandığı belirtilmektedir.³

Hz. Peygamber, biricik eşinin vefatının ardından çok eşli bir döneme geçiş yapmıştır. Bu dönemde ilk evliliğini gerçekleştirdiği Sevde bint Zem'a olgun yaşta, çocuklu ve dul bir hanımdır.⁴ Kendisi de dul olan Hz. Peygamber ile evlenirken eşinin başka evlilikler yapabileceğinin farkındadır. Zira Arap toplumunda çok evlilik yadırganmayan bir durumdur. Hz. Peygamber hayatının Medine döneminde farklı sebeplerle evlilikler gerçekleştirmiştir. Bu evlilikler sırasında artık yeni eşleri her defasında diğer eşler arasına katılacağını bilmektedir. Bu açıdan bakıldığında durum Hz. Hatice'nin evliliğinden farklıdır. Eşler de bunun bilincinde olduklarından, zaman zaman kıskançlık ve rekabet duyguları ile hareket etseler de Hz. Peygamber'e duydukları sevgi ve bağlılıkları sebebiyle diğer evliliklerden çok fazla etkilenmemişlerdir. Aynı durum Hz. Peygamber'in Sevde ile evliği sırasında nikâhlandığı Hz. Âişe için de geçerli olmuştur.

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice sonrasında gerçekleştirdiği evliliklerde genel olarak İslâmî-siyasi açıdan anlamlı tercihler yapmayı öne çıkardığı görülmektedir.⁵ Bu evlilikler içerisinde belki de en önemlisi Hz. Ebû Bekir'in kızı Âişe ile yaptığı evliliğidir. Zira Hz. Âişe İslâm tarihi ve kültürü açısından oldukça önemli bir figürdür. Onun Hz. Peygamber ile yakın ilişkileri sayesinde edindiği

¹ Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî, İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001), 10/17-19.

² Bk. Kur'an-ı Kerim (Erişim 28 Nisan 2023), ed-Duhâ 93/6-8.

³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/52-54; Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmülî Ebû Ca'fer et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru't-Turâs, 1387/1967), 3/161.

⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/262; Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî, *el-Muhabber*, thk. Ilse Lichtenstädter (Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, 1942), 79-80.

⁵ Hz. Peygamber'in yaptığı evliliklerinin sebepleri konusunda bk. Adnan Demircan, *Cahiliyeden İslâm'a Kadın ve Aile* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2017), 143-146.

bilgi birikimi hadis fıkıh ve tefsir bilimlerinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır.⁶ Bununla birlikte Hz. Âişe'nin geçmişten günümüze İslâm toplumunda “güçlü Müslüman kadın” örneği olarak ayrıcalıklı bir yeri vardır. Hz. Âişe'nin ilmî açıdan olduğu kadar siyasi açıdan da hareketli geçen hayatı onun çok yönlü bir insan olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir kişiliğin ortaya çıkmasında şüphesiz Hz. Âişe'nin doğuştan getirdiği özelliklerin etkisi vardır. Ancak Hz. Âişe'nin kişilik inşasında annesi Ümmü Rûman'ın, babası Hz. Ebû Bekir'in ve özellikle eşi Hz. Peygamber'in rolü oldukça büyüktür. Hz. Peygamber ile evliliğinin genç yaşlarda gerçekleşmiş olması bu bakışımızı kuvvetlendirmektedir. Zira Hz. Âişe ile evliliği boyunca Hz. Peygamber'in onunla ilişkilerindeki tutumu, onun aklını kullanan, açık sözlü, cesur, girişimci, güçlü ve özgüvenli bir kadın haline gelmesine katkıda bulunmuştur. Nitekim sağlıklı yapılan evliliklerin kişinin potansiyelini geliştirmeye önemli katkılar sağladığı ifade edilmektedir.⁷ Bu makalede Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'le evlilik süreci ile evlilikleri dönemindeki sağlıklı ilişkileri bağlamında Allah Rasûlü'nün Hz. Âişe'nin kişilik oluşumuna etkisi incelenecektir.⁸

1. EVLİLİK ÖNCESİNDE HZ. ÂİŞE

Hz. Âişe'nin babası Hz. Ebû Bekir, Kureyş içerisinde küçük bir kabile olarak varlığını sürdüren ancak sosyal ve siyasi konularda aktif yönleri ile bilinen Teymoğullarına mensuptur.⁹ Hz. Peygamber ile yakın akrabalığı olmasa da soyları altıncı göbekten Mürre b. Ka'b'da birleşir. Hz. Peygamber'den üç yaş kadar küçük olduğu belirtilmektedir.¹⁰ Kendisi ile ilgili İslâm öncesi döneme ait bilgiler; Mekke'de diyetler ile ilgili eşnak görevini yürüttüğü,¹¹ ticaretle ilgilendiği, kültürlü, dürüst, güzel ahlaklı, saygın bir şahsiyet olduğu, insanların birçok konuda sorunlarını çözmesi için ona başvurduğu şeklindedir. Nesep ilmine vakıf olması, rüya tabirleri konusundaki bilgisi ve hatipliği dikkat çeken diğer yönleridir. Hz. Peygamber ile dostluğunun eskiye dayalı olduğu ifade edilmektedir.¹² Ahlakı Hz. Peygamber'e yakındır. Onun gibi Cahiliye döneminde de putperest olmamış, izzetli bir hayat yaşamıştır. Kabilesi ona güvenir, sever ve sayar, önemli meseleler

⁶ Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvud el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eshrâf*, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâd ez-Zerkeli (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 1/418; Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ* (Mısır: Matbaatu's-Saâde, 1974), 2/49.

⁷ Hüdayar Cihan Güngör, *Evlilik Doyumunu Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 2007), 29.

⁸ Bu konuyla ilgili dikkatimizi çeken tek çalışma Recep Erkocaaslan'a aittir. Kitapta konu “Rasûlullah İle Evliliğinin Karakterine Etkileri” başlığı altında ifade edilmiş ancak yalnızca Hz. Peygamber ile Hz. Âişe'nin aralarındaki yaş farkının evliliğe etkileri konusu ele alınmıştır. bk. Recep Erkocaaslan, *Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2017), 163-166.

⁹ Abdurrahman b. Ebî Bekr Celaleddin es-Suyûtî, *Târîhu'l-hulefâ*, thk. Hamdî ed-Dimîrşâd (b.y.: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 2004), 26; Merzuk Grabus, “Hz. Peygamber Döneminde Hz. Ebû Bekir'in Sahâbe Arasındaki Konumu”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 11, (Haziran 2021), 271.

¹⁰ Mustafa Fayda, “Ebû Bekir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/101-102.

¹¹ Suyûtî, *Târîhu'l-hulefâ*, 29; Hüseyin Algül, “Hz. Ebû Bekir'in İslâm'ın İlk Yıllarındaki Faaliyetlerine Genel Bir Bakış”, *İstem* 1/1, (2003), 24.

¹² Taberî, *Târîh*, 317; İbnül Esir, 2/44; Algül, “Hz. Ebû Bekir'in İslâm'ın İlk Yıllarındaki Faaliyetlerine Genel Bir Bakış”, 24.

olduğunda ona danışırđı.¹³ Sadece Kureyş içerisinde değıl, Mekke dışındaki Araplar tarafından da tanınan, saygı duyulan bir kişiydi.¹⁴

İslâm'ın gelişi ile birlikte kısa bir süre içinde iman etmesi onun sağduyulu bir insan olmasının yanında Hz. Peygamber'e sadık bir dost olduğunu kanıtlar niteliktedir. Dini yaymadaki büyük gayreti ve Hz. Peygamber'e sürekli destek olması onun arkadaşına güveninin ve sevgisinin bir göstergesidir.¹⁵ Hz. Ebû Bekir'in İslâm'a girmesine vesile olduğu kişiler arasında Hz. Peygamber'in müstakbel damadı Osman b. Affan da bulunmaktadır. Hz. Ömer'in şûrasında yer alan diğere üyelerden Talha b. Ubeydillah, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Zübeyr b. Avvâm, ve Abdurrahman b. Avf 'ın İslâm'ı seçmeleri onun görüşmeleri sonucu gerçekleşmiştir. Mekke'de sözü dinlenir bir insan olması İslâm'ı tebliğindeki başarısında etkili olmuştur.¹⁶ Hicret sırasında Hz. Peygamber'e yol arkadaşlığı yapan Hz. Ebû Bekir ile Rasûlullah arasında derin bir bağ olduğu görülmektedir.¹⁷

Hz. Ebû Bekir'in Esmâ'dan sonraki ikinci kızı Âişe'nin annesi Mâlik b. Kinâne oğullarından Ümmü Rûmân bint Âmir'dir. Ümmü Rûmân Hz. Ebû Bekir ile evlenmesinden önce Ezd kabilesinden Abdullah b. Hâris ile evliydi. Yemen'de yaşamaktaydı. Bu evliliğinden Tufeyl adlı bir çocuğı dünyaya geldi. Kocası ile birlikte Mekke'ye gelip yerleşmeleri, Hz. Ebû Bekir ile (hıl) sözleşme yapmaları sonucunda gerçekleşti. Eşi vefat edince Hz. Ebû Bekir onu nikâhı altına aldı. Bu evlilikten ise Âişe ve Abdurrahman dünyaya geldi. Ümmü Rûman erken dönemde iman etmiş, ailesi ile Medine'ye hicret etmiş, temiz bir Müslüman hanımdı. Hicretin 6. yılında Medine'de vefat etti. Hz. Peygamber onun cenazesine katılmış, bir rivayete göre kabrine kadar indirmişti. Kendisinin "Her kim ahu gözlü hurilerden birine bakmak isterse Ümmü Rûman'a baksın" dediğı rivayet edilmektedir.¹⁸ Verilen bilgilere göre Hz. Peygamber, Ümmü Rûman'ı yakından tanıyor ve onu takdir ediyordu. Dolayısıyla Hz. Âişe ile olan evliliğı onun babası ve annesi hakkındaki kanaatleri de göz önüne alındığında oldukça dikkatli bir eş seçimine dayanıyordu.

Rivayetlere göre Hz. Peygamber evlilik öncesinde Hz. Âişe'yi iki defa rüyasında görmüştü. Hz. Âişe, ipeklere sarılmış vaziyette Rasûlullah'ın yanına bir kişi tarafından getiriliyor ve "Bu senin eşindir" denilerek ona teslim ediliyordu. İpek kumaşı açan Rasûlullah Hz. Âişe ile karşılaşıyordu. Hz. Peygamber, bu durum Allah'ın katından, onun müsaadesine dayanıyorsa kabul ettiğini ifade ediyordu.¹⁹ İbn Sa'd'da geçen bir rivayette Hz. Peygamber'in zihninde Hz. Ebû Bekir'in kızı ile gelecekte evlenme niyeti oluştuğunda bunu o dönemde ailesine bildirmediğı ancak annesi Ümmü Rûmân'ı onu iyi yetiştirmesi ve gözetmesi konusunda uyardığı belirtilmektedir. Bu rivayet oldukça önem taşımaktadır zira henüz evlenmeden önce de Hz. Âişe'nin bizzat Hz. Peygamber'in gözetiminde kontrollü bir şekilde yetiştiğini göstermektedir. Muhtemelen Hz. Peygamber onu nasıl yetiştireceğı hakkında zaman zaman Ümmü Rûmân'a nasihat etmekteydi. Nitekim Hz. Âişe'nin,

¹³ Suyûtî, *Târîhu'l-hulefâ*, 29; Fayda, "Ebû Bekir", 10/101-102.

¹⁴ Nitekim Hz. Peygamber ile birlikte Medine'ye hicret sırasında insanlar onu tanımış, bir kısmı Hz. Peygamber'i işaret ederek ona yanındaki arkadaşın kim diye sormuşlardı. İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/202.

¹⁵ bk. Suyûtî, *Târîhu'l-hulefâ*, 26.

¹⁶ Taberî, *Târîh*, 317.

¹⁷ Ebû Muhammed Cemâleddîn Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd. (Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbaatü Mustafa, 1955), 1/485.

¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/262.

¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/64.

evindeyken iyi bakıldığı, ailesi içinde özel bir değeri olduğu belirtilmektedir. Hz. Âişe'nin özgüveni yüksek bir insan olduğu dikkate alındığında yetiştirilmesine özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Rivayetin devamında Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in evine sık sık uğradığı, yine arkadaşının evine gittiği bir gün Âişe'yi oldukça üzgün bir şekilde ağlarken bulduğu anlatılmaktadır. Ona ağlamasının sebebini sorduğunda Âişe annesini gösterir. Hz. Peygamber onun bu haline üzülmür ve derhal annesine yönelerek "Ben sana onu korumanı söylememiş miydim" der. Annesi ise Âişe'nin onu Hz. Ebû Bekir'e şikâyet ettiğini bu sebeple ona böyle davrandığını belirtir. Hz. Peygamber bir yandan Âişe'yi uyarır şekilde bir yandan da annesi ile arasını bulmak üzere "Bir daha yapmaz" diyerek meseleyi çözer.²⁰

Burada dikkati çeken diğer husus Hz. Âişe'nin çok küçük yaşlardan itibaren ailesinden ciddi bir eğitim almış olmasıdır. Bu eğitimini Hz. Peygamber ile evliyken devam ettirmiş olmalıdır. Nitekim onun Arap şiirine büyük ilgisi olduğu, Lebîd'in birçok beytini, Ka'b b. Mâlik'in kasidelerini, Hassân b. Sâbit ve Abdullah b. Revâha'nın manzumelerini ezbere bildiği belirtilmektedir. Bu birikiminin çocukken oluştuğu, kendisinin "Çocuklarınıza şiir öğretiniz ki dilleri tatlansın" sözünden de anlaşılmaktadır.²¹ Zira Hz. Ebû Bekir tanınmış ediplerin sözlerini, şairlerin şiirlerini ezberler, çok güzel okurdu. Kendisinin de şair olduğuna dair bilgiler mevcuttur. O, sahabe arasındaki en iyi hatiplerden biriydi.²² Hz. Âişe babası gibi Arap tarihine de vakıftı.²³ Hz. Ebû Bekir'in onun eğitimiyle yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Yahut Hz. Âişe onu örnek almıştı. Hz. Âişe dikkatli yetiştirilmişti, zekâsı çok açık, düşünen, düşündüğünü ifade etmesini bilen, hareketli ve meraklı bir yapıya sahipti. Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber ile evliliğinin İslâmi ilimlerin oluşmasına çok büyük katkı yaptığı düşünüldüğünde²⁴ Hz. Ebû Bekir'in kızı olmasının ve ilk eğitimini ondan almasının önemi de ortaya çıkmaktadır.

Hz. Âişe'nin çocukluk dönemi ile ilgili mevcut bilgiler akla Hz. Ebû Bekir'in diğer kızı Esmâ'yı getirmektedir. Acaba Hz. Ebû Bekir onun yetişmesinde de aynı dikkati gösterebilmiş miydi? Esmâ'nın İslâm öncesi dönemde Mekke'de 595'te doğduğu ve kız kardeşinden on yaş büyük olduğu belirtilmektedir.²⁵ Bu bilgiye göre hicret sırasında Esmâ 27, Âişe ise 17 yaşlarında olmalıdır. Biz burada Hz. Âişe'nin evlilik yaşı konusuna girmek istemiyoruz. Genel kabule göre bu sıralarda Hz. Âişe çok daha küçük yaşlardaydı.²⁶ Ancak ablası ile aralarında belirgin bir yaş farkı olduğu ve

²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/77.

²¹ Mustafa Fayda, "Âişe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/203.

²² Fayda, "Ebû Bekir", 10/107.

²³ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/416; Rıza Savaş, *İslâm'ın İlk Asrında Kadın* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2017), 119.

²⁴ Savaş, *İslâm'ın İlk Asrında Kadın*, 112-121.

²⁵ İzzeddin, İbnü'l-Esir, *Üsdul-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Ma'vez - Âdil Ahmed Abdî'l-Mevcûd (Beirut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 7/7.

²⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/58-63; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/409-410; Taberî, *Târîh*, 3/163. Hz. Âişe'nin evlilik yaşı konusunda tartışmaları ele alan çalışmalar içerisinde Erkocaaslan, kaynakların verdiği bilgilerin doğru olduğu şeklinde kanaatini ifade etmektedir. bk. Erkocaaslan, *Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü*, 41-68; Arslan, bu konunun dönemin ve toplumun değer yargıları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini belirterek meselenin dinî bir yönünün olmadığını ve tamamen örfi olduğunu ifade etmektedir. bk. İhsan Arslan, "Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Örf mü, Din mi?", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 6/1 (Haziran 2019), 37-72. Savaş, Hz. Âişe'nin evlilik yaşının küçük olarak verildiği kaynaklarda hata olabileceğini belirterek bu tür hatalara örnekler vermekte, döneme ait farklı rivayetleri değerlendirmek suretiyle 17 yaşlarında olduğu kanaatine varmaktadır. bk. Rıza Savaş, "Hz. Âişe'nin Evlenme Yaşı İle İlgili Farklı Bir

ablasının bu dönemde Zübeyr b. Avvâm ile evli bulunduğu bilinmektedir.²⁷ Esmâ doğduğunda Hz. Ebû Bekir yirmili yaşlarının başındaydı.²⁸ Bu yaşlarda bir babanın çocuk yetiştirmek konusunda henüz yeterince tecrübeli olmadığı düşünülebilir. Esmâ'nın annesi Kuteyle bint Abduluzzâ Kureyş'in önde gelen kişilerindendi. Hz. Ebû Bekir, ilk eşi olduğu belirtilen Kuteyle ile Cahiliye döneminde ayrılmış, Kuteyle uzun bir süre Müslüman da olmamıştı.²⁹ Esmâ muhtemelen Hz. Ebû Bekir'in ilk çocuğuydu ve yetişme şartları açısından Hz. Âişe'ye göre daha talihsizdi. Onun eğitimi ile ilgili bilinen, babası gibi rüya tabirleri yapabildiği ve bunu babasından öğrendiğidir.³⁰ Esmâ'nın İslâm için mücadelesi ve hicret sırasında Hz. Peygamber ile babasına verdiği destek dikkat çekicidir.³¹ O, oğlu Abdullah b. Zübeyr'in kendisini halife ilan ettiğinde de oğluna destek çıkmış, Mekke merkezli halifeliğini sonlandırmak üzere gelen Emevî valisi Haccac'ın onu öldüreceğini bildiği halde oğlundan sonuna kadar davasında kararlı davranmasını istemiştir.³² Bu bilgiler Esmâ'nın asil bir duruşa ve şecaate sahip olması itibarıyla Hz. Âişe ile ortak yönleri olduğunu göstermektedir.

2. HZ. PEYGAMBER'İN HZ. ÂİŞE İLE EVLENME SÜRECİ

Hz. Âişe, Arap toplumunda kız çocuklarının evlilik için sözlerinin verilmeye başlandığı yaşlara geldiğinde Hz. Peygamber, niyetini Havle bint Hakîm aracılığı Hz. Ebû Bekir'e ile ilettili. O böyle bir teklif hiç bekleliyordu. Nitekim daha önceden kızını Cübeyr ile evlendirmek üzere babası Mut'im b. Adî'ye söz vermişti. Şu durumda Hz. Peygamber neredeyse teklifinde geç kalmak üzereydi. Teklif Hz. Ebû Bekir'e ulaştığında o Hz. Peygamber'e kardeş kadar yakın olduğunu düşündüğünden, böyle bir evliliğin doğru olup olmayacağından tereddüt etmişti. Hz. Ebu Bekir'in bu düşüncesine göre İslâm kardeşliğinin muhtevasının henüz zihinlerde netleşmediği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber aralarındaki kardeşliğin din kardeşliği olduğunu ve bunun evlenmeye mani olmadığını ifade etti.³³ Diğer önemli bir nokta ise bu dönemde Mut'im'in Müslüman olmadığı gibi oğlunun da henüz iman etmemiş olmasıydı.³⁴ Cübeyr'in Âişe'den vazgeçmesinden bir müddet sonra Dârünnedve'de toplanarak Hz. Peygamber'i öldürme kararı alan Mekkeli Müşriklerin arasında yer

Yaklaşım", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (İzmir 1995), 139-144. Azimli, Hz. Âişe'nin evlilik yaşını büyük gösterme çabalarının yabancı eleştirilere tepki özelliği taşıdığını ve gerçeği yansıtmadığını belirterek Hz. Peygamber'in yaşadığı toplumda erken evliliğin yaygın olduğunu, ayrıca iklimin insanların gelişimini etkilediğini belirtmektedir. bk. Mehmet Azimli, "Hz. Aişenin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkmazı", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2003), 28-37. Erul, Hz. Âişe'nin evlilik yaşı ile ilgili iki farklı yaklaşıma ait delilleri ifade etmekte, iki şekilde de yadırganacak bir durum olmadığını belirterek kanaati okuyucuya bırakmaktadır. Bünyamin Erul, "Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu? On Dokuz mu?", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/4 (2006), 637-649.

²⁷ Ali Yardım, "Esmâ bint Ebû Bekir es-Sıddîk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/402-403.

²⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdul-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, 7/7.

²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/240.

³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/124.

³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/237-238.

³² İbnü'l-Esîr, *Üsdul-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, 7/7;

³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/59-60; Taberî, *Târîh*, 3/162

³⁴ İslâm'ın Mekke döneminde Müşriklerle evlilik henüz yasaklanmamıştı. Hz. Âişe'nin Cübeyr b. Mut'im ile nişanlılığı konusunda bk. Arslan, "Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Örf mü, Din mi?", 61.

aldığı bilinmektedir.³⁵ Ancak bu düşmanlığın Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'yle evlilik meselesi ile ilgili olup olmadığı konusunda değerlendirme yapmak mümkün değildir. Zira Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in teklifi sonrasında Mut'im'in yanına gittiğinde karısı ona oğlunu kendi dinine çevirmek isteyeceğinden korktuğunu bunun ise mümkün olamayacağını belirtmişti. Bu ifade onların Âişe'den daha önce vazgeçtikleri anlamına gelmekteydi.³⁶

Hz. Peygamber'in Âişe ile nikâhlanması risaletin 10. yılı Şevval ayında olmuş, aile kurması ise Medine'ye hicretin sonrasında yine bir Şevval ayında gerçekleşmiştir.³⁷ Onun Mekke'de Hz. Âişe ile nikâhlandığı dönemler esasen en sıkıntılı zamanlarına rastlamaktadır. Bu dönemde amcası Ebû Talib ve eşi Hz. Hatice peş peşe vefat etmişler, Hz. Peygamber'e fiilen saldırılar başlamıştı. Kureyş boykotu kaldırmış ancak Hz. Peygamber'i himaye edecek kimsesi kalmamıştı. Müslümanlar için Mekke yaşanmaz bir hale gelmişti. Bu şartlar altında Hz. Peygamber evine kapanmıştı ve neredeyse dışarı hiç çıkmıyordu. Ebû Talib'in vefatı sebebiyle Haşimoğullarının yeni lideri olan Ebû Leheb asabiyet gereği onu himayesine aldı. Ancak çok da yürekten olmayan bu davranış Kureyş'in baskısı sebebiyle oldukça kısa sürdü. Hz. Peygamber bu defa Müslümanlar için bir çıkış kapısı olarak düşündüğü Taif'e gitme kararı aldı. Taif yolculuğunun risaletin 10. yılı Şevval ayının sonunda gerçekleştiği kabul edildiğinde Hz. Âişe ile nikâhının Taif yolculuğu ile aynı ay içerisinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber Taif dönüşünde Ebû Leheb'i kendisini himayeden vazgeçmiş olarak buldu. Bu şekilde şehre giremezdi. Emanı altına girmek için teklif gönderdiği kişiler onu tek tek reddederken Mut'im b. Adî kabul etti.³⁸ İbn Sa'd'da belirtilen tarihlere göre bu sırada Hz. Ebû Bekir ile Mut'im arasında Hz. Âişe'yi Cübeyr ile evlendirme konusundaki anlaşma bozulmuş, Hz. Peygamber ile Hz. Âişe'nin evliliği kesinleşmişti. O halde gerçekten de Hz. Ebû Bekir sözünden dönmüş bir konumda değildi. Zira Mut'im bu durumdan rahatsızlık duymamıştı. O daha önce Müslümanlara yapılan boykotun kaldırılmasında da rol oynamıştı.³⁹ Adil ve sağduyulu bir kişiydi. Bedir Savaşı'ndan önce ölmüş, Hz. Peygamber, Bedir esirleri için anlaşma yapmaya gelen Müşrik heyeti içerisindeki oğlu Cübeyr'e "Şayet Mut'im yaşıyor olsaydı ve bu esirlerle ilgili benimle konuşacak olsaydı onların hepsini serbest bırakırdım" demiştir.⁴⁰ Hz. Ebû Bekir'in Mut'im'i hısım olarak seçmesinde onun seçkin kişiliğinin ve Müslümanlarla ilişkilerinin etkisi büyük olmalıdır.

Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir ile samimiyetinin nikâh sonrasında artarak devam ettiği görülmektedir. Aralarındaki güvene dayalı dostluk daha da pekişmişti zira hicret konusu gündeme geldiğinde Hz. Peygamber yol arkadaşı olarak onu seçmişti. Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in yanına sürekli uğraması ve yaşanan gelişmeleri birlikte değerlendirmeleri sebebiyle çok tehlikeli bir sürece girdiklerinden Hz. Âişe de haberdar oluyordu.⁴¹ Nitekim o, Rasûlullah'ın Hz. Ebû Bekir ile Sevr Dağı'nda geçirdikleri günlerde ablası Esmâ ile birlikte onlar için yiyecek hazırladıklarını ifade

³⁵ Taberî, *Târîh*, 2/370-371; Ahmet Önkal, "Cübeyr b. Mut'im", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/104-105.

³⁶ Taberî, *Târîh*, 3/162.

³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/59; Taberî, *Târîh*, 3/163.

³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/179-181.

³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/179.

⁴⁰ İbnü'l-Esir, *Üsdul-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, 1/515.

⁴¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/485-486; Taberî, *Târîh*, 2/377-378; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 1/695-696.

etmektedir.⁴² Medine'ye hicret ederken yaşadıkları zorlu yolculuğu da bizzat kendisi anlatmaktadır. Hz. Âişe, Medine'de gerçekleşen evliliklerine kadar geçen süreci anlatırken Hz. Peygamber ile birlikte babasının kendilerinden önce hicret ettiklerini, onlar sağ salim Medine'ye vardıklarında Hz. Peygamber'in kendi kızlarını ve Hz. Ebû Bekir'in ailesini almak için Mekke'ye Zeyd b. Hârise'yi ve Ebû Râfî'yi derhal gönderdiğini belirtmektedir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber Âişe'nin babasından borç alarak onlara iki deve ve 500 dirhem para vermiş, Hz. Ebû Bekir ise kendilerine kılavuzluk eden Abdullah b. Ureykî'yi da iki veya üç deve ile birlikte onlarla göndermişti. Abdullah b. Ebû Bekir, Hz. Âişe, annesi Ümmü Rûmân, ablası Esmâ ve eniştesi Zübeyr b. Avvâm, Zeyd b. Hârise ile birleşerek Mekke'den ayrıldılar. Yanlarında Ümmü Eymen, oğlu Usâme ile⁴³ Fatıma, Ümmü Gülsüm ve Sevde bint Zem'a vardı.⁴⁴ Yol üzerinde Talha b. Ubeydullah da kendilerine katıldı. Yolculuk sırasında Hz. Âişe ile annesini taşıyan deve bir ara kaybolunca annesi Rasûlullah'ın emaneti olarak gördüğü kızı için çok kaygılanmıştı.⁴⁵ Zorlu geçen yolculuğun ardından Medine'ye ulaştıklarında Âişe bir müddet daha Sunh mahallesinde ikamet etmekte olan ailesi ile birlikte yaşadı.⁴⁶ Hz. Âişe'nin açıklamalarına göre arkadaşları ile oyun etkinlikleri nikâhlandıkları dönemden sonra da devam etmişti. Hz. Peygamber bazen onun yanında bulunuyor, kendisinden çekinmeden gönlünce eğlenmesini istiyordu. Bu sürede Âişe ona alışmaya başlamıştı.⁴⁷ Âişe'nin oyun etkinliklerini seviyor olması onun hayal dünyasının oldukça geniş olduğunu göstermektedir. Allah Rasûlü onun bu yönüne olumlu baktığını bir vesileyle yansıtıyor, bazen onun dünyasına dahil oluyordu. Bu konu ile ilgili en güzel örnek Hz. Âişe ile Hz. Peygamber arasında geçen kanatlı at hadisesidir. Bir gün Hz. Âişe arkadaşları ile oynarken Resûlullah gelir, Hz. Âişe'nin elindekileri görünce: "Bunlar nedir ey Âişe?" diye sorar. Hz. Âişe: "Süleyman'ın atı" diye cevap vermesi üzerine Resûlullah gülümser.⁴⁸

Rasûlullah Medine'ye varır varmaz Hz. Âişe ile evlenmedi. Evlilik için muhtemelen Mescid-i Nebî'nin tamamlanmasını ve Hz. Âişe'nin daimi evine geçmesini bekliyordu. Hz. Peygamber'in ailesine ait odaların da inşasından sonra süre uzayınca ara ara Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'e eşini almasını hatırlatmaya başladı. Allah Rasûlü mihr konusunda sıkıntılıydı. Sevgili dostu ona on iki buçuk ûkiyye borç vererek bu sorunun çözümüne yardımcı oldu. Nihayet hicretten yaklaşık sekiz ay sonra yine bir Şevval ayında (veya bir sonraki yıl Şevval ayında) Hz. Peygamber onu bugünkü ravzasının bulunduğu odasına gelin olarak getirdi.⁴⁹

Esmâ bint Umeys'in rivayetine göre gelini eve ensardan bir grup kadın getirmişti. Hz. Peygamber bir bardak süt alarak ondan içti ve ardından Âişe'ye ikram etti. O ise almaya çekindi. Etrafındaki kadınlar alması için teşvik ettiler. Bu defa sütü aldı ve içti. Allah Rasûlü arkadaşlarına da ikram etmesini söyledi. Onlar çekindiklerinden aç olmadıklarını ifade ettiler. Hz. Peygamber o

⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/196.

⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/62-63.

⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/204; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/414.

⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/62-63.

⁴⁶ Taberî, *Târîh*, 3/163.

⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/60-61.

⁴⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/412.

⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/59; Taberî, *Târîh*, 3/163; Erkocaaslan, *Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü*, 38-40.

anda sebebi ne olursa olsun her davranışın ahlaki bir dayanağı olması gerektiğine güzel bir örnek olacak olan uyarısını yaptı: “Açlıkla yalanı bir araya getirmeyin.” İçerinden biri, “ Ey Allah’ın Rasûlü birimiz bir şeyi istemesine rağmen istemiyorum derse bu yalan sayılır mı?” diye sorduğunda Rasûlullah, “Yalan söyleyen, yalancı olarak yazılınca kadar (her yalanı) bir yalan olarak kaydedilir” dedi.⁵⁰ Rasûlullah bu sözünüyle içindekileri gizleyerek yanıltıcı cevaplar vermemeyi öğütüyor, onları açık sözlülüğe davet ediyordu. Bu, Hz. Âişe ile dolu dolu geçecek bir dokuz yılın ilk dersiydi.

3. HZ. PEYGAMBER’İN HZ. ÂİŞE İLE EVLİLİK DÖNEMİ

Mescid-i Nebi’nin bitişiğine yapılan odalardan birine yerleşen Hz. Âişe nikâhlandığı dönemden itibaren Hz. Peygamber’in diğer eşi Sevde ile paylaşacakları bir hayata kendini hazırlamıştı. Sevde bint Zem’a’nın evlenirken Hz. Peygamber’in ailesinde anne rolü üstlendiği belirtilmekle birlikte⁵¹ esasen onun oldukça genç yaşta Âişe’ye büyüklük ve örneklik yapacağı da muhakkaktı. Hz. Âişe oldukça kıskanç bir yapıya sahip olmasına rağmen evliliğine giden yolun başından itibaren Hz. Peygamber’in eşi olarak tanıdığı ileri yaşta bu hanımı kıskanmamış, onu kabul etmiş ve onu benimsemişti. Sevde bint Zem’a ile aralarında güzel bir iletişim vardı. Sevde onu kolluyor, kayırıyordu.⁵² Zaman içinde Hz. Peygamber’in yeni evlilikler yapması Hz. Âişe’yi rahatsız etse de Sevde’nin onun yanında olması ve özellikle Hz. Peygamber’in ona olan kuvvetli sevgisi bu açıdan yıpranmasını engelledi. Hz. Peygamber’in özel vasfı Hz. Âişe’nin eşine bu konuda saygı duymasını zorunlu kılmıştı.

Hz. Âişe’nin evliliği oldukça mütevazı şartlarda gerçekleşti. Maddi olarak baba evinden daha varlıklı olmayan eşinin evine geldiğinde en büyük zenginliği Hz. Peygamber’in eşi olmasıydı.⁵³ Yaşı çok genç olmasına rağmen Âişe, içerisinde olduğu büyük nimetin bilincindeydi. Çünkü o Müslüman bir anne-babanın kızıydı ve dünyayı tanımaya başladığı andan itibaren Müslümandı.⁵⁴ Kendi evinde babasının toplumdaki saygınlığının ve üstün vasıflarının farkındaydı. Onun bu farkındalığı muhakkak ki eşinde de bu yönleri görme isteği uyandıracaktı, buna önem verecekti. Hz. Peygamber onun aileden getirdiği beklentileri fazlasıyla karşılamış, Âişe’nin kendisine hayranlık duyacağı bir eş olmuştu. Bu durum evlilikte isabetli bir seçim yapmış olmanın bir göstergesi olarak oldukça önemliydi. Hz. Âişe’nin onu tanımlarken “Onun ahlakı Kur’an’dı.”⁵⁵ demesi Hz. Peygamber’in hiç kimseyle karşılaştırılmayacak derecedeki üstün vasıflarını çok iyi kavradığını göstermektedir.

Kur’an’da Müslümanlar için “üsve-i hasene” olarak tanımlanan Allah Rasûlü’nün Hz. Âişe ile evlenmesinin ardından ideal eş ilişkilerine örnek teşkil edecek bilgiler bizlere Hz. Âişe’nin aracılığı ile ulaştırılmış oldu. Hz. Peygamber’in Hz. Âişe ile ikili ilişkilerindeki davranışları, aile içinde yaşanan hadiselerle yaklaşımı, meselelere bakışı, topluma eşini nasıl tanıttığı ve kısacası Hz. Âişe’ye

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45/464-465.

⁵¹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1990), 2/677.

⁵² İbn Habîb *el-Muhabber*, 80; Ziya Kazıcı, Hz. Muhammed’in Aile Hayatı ve Eşleri (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003), 128.

⁵³ Kazıcı, Hz. Muhammed’in Aile Hayatı ve Eşleri, 153.

⁵⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/157.

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41/148.

nasıl bir evlilik ortamı sunduğu bu bilgilerin ışığında anlaşılabilir. Zira bir peygamber ve bir eş olarak Allah Rasûlü'nün Hz. Âişe'ye yaklaşımı, Hz. Âişe'nin gerek birey olarak gerek eş olarak gerekse toplumdaki konumu açısından kendisini nasıl tanımlayacağını belirlemiştir. Hz. Peygamber'in, eşi Hz. Âişe ile ilişkilerindeki dikkat çeken yönlerini başlıklar halinde vermek uygun olacaktır.

3.1. Sevgi ve Güven Ortamı Oluşturma

Hz. Âişe'nin bir eş olarak geldiği evde sevgi ve güven duygusu yaşaması gerekiyordu. Yeni hayatına bu şekilde alışabilir ve benimseyebilirdi. Bu konuda oldukça şanslı bir kadın olan Hz. Âişe evliliği boyunca Hz. Peygamber'den sürekli sevgi gördü. Hz. Peygamber eşine olan sevgisini gerek sözlü olarak gerekse davranışlarıyla göstermek konusunda cömert oldu. Bu konuda ifade edilen pek çok örnek vardır. Ona çeşitli lakaplarla hitap etmesi de bunun en güzel örneklerindedir. Ona bazen beyazlığını ve güzelliğini öne çıkaran "Humeyrâ", bazen küçük ve sevimli olduğunu yansıtan "Üveys", bazen samimiyyetin bir yansıması olarak ismini kısaltıp "Âiş" diye hitap etmiştir.⁵⁶

Sağlıklı bir evliliğin en önemli unsurlarının başında güven duygusu gelmektedir.⁵⁷ Özellikle kadınlar eşleri için ne kadar değerli olduklarını bilmek ve kendilerini her zaman seveceğine inanmak isterler. Hz. Peygamber eşine bu rahatlığı vermek konusunda duyarlıydı. Hz. Âişe'ye onun kendisi için kıymetini anlattığı bir seferde rüyasında kendisine gösterildiğini ve "bu senin eşindir" denildiğini söylemiş, böylece ona verdiği değer ne kadar sarsılmaz ve büyük olduğunu kanıtlayan güzel bir sebep ifade etmişti.⁵⁸ Yine başka bir seferde "Âişe benim cennetteki eşimdir" diyerek kalıcı sevgilerini perçinlemişti.⁵⁹

Allah Rasûlü hoşgörülü bir insandı. Çok sevdiği eşine karşı da böyle davranıyordu. Esasen sevgi anlık bir duygu değildir. Her ortama ve her duruma yansıyan bir sevgi, gerçek sevgi olarak ifade edilebilir. Hz. Peygamber'in sevgisi bu şekildeydi. Rahatsız olduğu bir konuda abartmadan refleksini yansıtır, eğer hata yapmışsa sonradan bunu konuşarak pişmanlığını dile getirirdi.⁶⁰ Hz. Âişe'ye Rasûlullah'ın aile içinde nasıl davrandığı sorulduğunda insanların en güzel huylusu, en cömerti, en mütebessimi olduğunu, ailesine hizmet ettiğini, kendine ait işlerini kendisinin yaptığını ifade etmiştir.⁶¹ Bir kadının eşi için bu ifadeleri kullanması ailede sevgi, anlayış ve güven ortamının tam olarak yaşandığını göstermektedir.⁶²

Hz. Peygamber eşine sevgi ve ilgisini beden diliyle de ifade ediyordu. Kemikli et yerken önce ona ısırtıp ardından aynı yerden kendinin ısırtarak yemesi, su içerken önce ona ikram edip ardından onun içtiği yerden içmesi⁶³ gibi samimi davranışları aralarındaki sevginin sirayet ettiği farklı yönleri

⁵⁶ Fayda, "Âişe", 2/202.

⁵⁷ Nevzat Tarhan, *Evlilik Psikolojisi Öncesi ve Sonrasıyla Evlilik* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 64-66.

⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/64.

⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/65.

⁶⁰ Erkocaaslan, *Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü*, 80-81.

⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/312-315.

⁶² Hz. Peygamber'in aile reisi olarak sevgi ve şefkati konusunda ayrıntılı bilgi için bk. Şura Kavuştu, *Hz. Muhammed'in Aile Reisi Olarak Örnek Şahsiyeti*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 54-82.

⁶³ Ahmet Lütfi Kazancı, "Hazreti Peygamberde Sevgi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 5/5 (1993), 59.

göstermektedir. Hz. Peygamber'in evliliği ile ilgili önemli özelliklerinden biri de Hz. Âişe ile kaliteli vakit geçirmesidir. Zaman zaman onunla şakalaşması, bazen ona takılması,⁶⁴ beraber etkinlikler yapması,⁶⁵ renkli bir evlilik hayatı yaşamalarını sağlamıştır.

Günümüzde birçok ailede eşlerin birbirlerini seviyor olduklarını söylemelerine rağmen anne-babalarını eleştirmeleri, haklarında olumsuz konuşmaları, sevgi ve saygıdan uzak ilişkileri zamanla eşler arasında samimiyeti azaltmakta, çeşitli huzursuzlukların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Hz. Peygamber'in Müslümanlara örnek olan en önemli özelliklerinden biri sevdiklerinin yakınlarına karşı da sevgi ve hürmet göstermesidir. Bu bir anlamda gerçek sevginin ve kişiye verilen değer en güzel kanıtıdır. Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'nin yakınlarına ikramda bulunması, kız kardeşi Hâle'nin sesini duyduğunda eşini görmüş gibi heyecanlanması Hz. Hatice'ye verdiği değer birer yansımasıdır.⁶⁶ Hz. Peygamber Hz. Âişe'nin ailesine de aynı şekilde yakınlık göstermiş, onların sorunlarıyla ilgilenmiştir. Hz. Ebû Bekir ile sarsılmaz dostluğu ve sık sık aile ziyaretleri bir yana Ümmü Rûmân hakkında güzel sözler sarf etmesi, vefatında cenazesine katılıp defin işleri ile yakından ilgilenmesi muhtemelen Hz. Âişe'yi çok memnun etmiştir. Bir gün Hz. Âişe ile Safiyye arasında çıkan tartışmada birbirlerinin babası için ağır laflar sarf ettiklerinde Hz. Peygamber bunu duymuş ve Safiyye'ye üst üste iki defa "Ey Safiyye! Ebû Bekir'e hakaret mi ediyorsun?" diyerek Safiyye'yi uyarmış, Hz. Ebû Bekir'in haklı itibarını Âişe'nin yanında ezdirmemiştir.⁶⁷

Hz. Peygamber eşinin ablası Esmâ'yı da çok benimsiyor, onu aileden biri olarak görüyordu. Esmâ Zübeyr b. Avvâm ile evliydi ve evlendiklerinde maddi durumları oldukça zayıftı. Bir yandan çocuklarını büyütürken bir yandan da eşinin atına ve devesine bakıyor, ayrıca ev işlerini de yapıyordu. Bir gün deve için hurma çekirdeği öğütmüş dönerken yol üzerinde eniştesi olan Hz. Peygamber'e rastladı. Hz. Peygamber'in yanında sahabeden bir grup da vardı. Rasûlullah Esmâ'nın yorgunluğunu fark ettiği için devesini çöktürerek onu terkisine almak istedi. Esmâ oldukça kıskanç bir mizaca sahip olan eşinin rahatsız olabileceğini düşünerek binmedi. Evde durumu Zübeyr'e anlattığında o bu olaydan kıskançlık duymaktan çok karısının başının üzerinde hurma çekirdekleri taşıyor olmasından dolayı Hz. Peygamber'e karşı mahcup oldu. Olayı öğrenen Hz. Ebû Bekir kızına bir hizmetçi gönderdi. Esmâ çok sevindi zira en azından devenin sorumluluğundan kurtulmuş, sadece atın bakımı ile ilgilenmesi gerekmişti. Hz. Peygamber'in onu devesinin terkisine alma teklifi Esmâ'nın sıkıntılarını gördüğü ve ona değer verdiği içindi. Allah Rasûlü bu davranışıyla hısnılık ilişkilerindeki hassasiyetini gözetmiş, sevdiği insanlara karşı olumsuz bir cümle sarf etmek zorunda kalmadan Esmâ'nın sıkıntısını ufak bir müdahale ile halletmiş oldu. Bir defasında da Esmâ'nın boynunda çıkan şişkinlik için şifa niyetiyle dua etmişti. Şişliğin hem çirkinlik oluşturduğu hem de acı verdiği için gitmesini dilemişti. Hz. Peygamber Esmâ'nın estetik kaygısının da farkındaydı ve bunu da dile getirerek ona destek olmuştu.⁶⁸

⁶⁴ Taberî, *Târîh*, 3/188-189.

⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 40/338.

⁶⁶ M. Yaşar Kandemir, "Hatice", " *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/465-466.

⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/79.

⁶⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/238-239.

Hz. Ebubekir'in eşi ve çocuklarıyla ilişkilerinde Hz. Peygamber'e nispetle daha sert, daha kurallı olduğu bir gerçektir. Onun bu hassasiyeti evlendirdiği çocuklarına yaklaşımında da dikkat çekmektedir. Kızı Esmâ'nın eşi Zübeyr b. Avvâm ile anlaşamaması ve ondan memnun olmamasına rağmen ona sabrı ve sadakati telkin etmiş,⁶⁹ oğlu Abdullah karısına aşırı düşkünlük gösterdiğinde bu halinin onu cihattan ve sosyal hayattaki sorumluluklarından uzaklaştırdığını düşünerek ondan boşanmasını istemişti.⁷⁰ Dolayısıyla Hz. Ebû Bekir evli olmalarına rağmen çocuklarını takip etmeye, onları eğitmeye önem veriyordu. Hz. Peygamber eşine kıyamadığı bazı konularda babasının onu uyarmasını istediği olmuştur. Çünkü Hz. Peygamber eş ilişkisi ile baba-kız ilişkisini ayırıyor, Âişe'ye ebeveyn gibi davranmanın ikili ilişkilerine zarar vereceğini, Âişe'nin kişiliğinde olumsuz etki yapabileceğini biliyordu. Bir defasında Ebû Bekir'den Âişe'yi bir konuda uyarmasını istediğinde babası onun göğsüne sert bir biçimde vurmuş, Hz. Peygamber beklemediği bu davranıştan rahatsız olmuş, böyle yapmasını istemediğini belirtmişti.⁷¹ Hz. Peygamber'in, eşini ailesi ile bu derece muhatap etmesi Hz. Âişe'nin yeni bir aile kurmuş olmakla birlikte bu durumun onu geçmişinden ve kendi aile bağlarından kopmasını gerektirmediğini ve hayatın normal seyrinde devam ettiğini hissettirmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu yaklaşım Hz. Ebû Bekir'in de kızının babası olarak ikili ilişkilerinde daimi bir konumu olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in, babasının kızını hırpalamasına ve onun üzerinde baskı oluşturmaya da müsaade etmediği görülmektedir. Hz. Ebû Bekir'in, kızının evine uğradığı bir gün Hz. Âişe'nin Rasûlullah'a sesini yükselttiğini duyduğunda ona vurmaya kalkması üzerine Hz. Peygamber buna müsaade etmemiş, onun dışarı çıkmasını sağlamış, durumu yumuşatmak için eşine de, "Gördün mü, seni adamın elinden nasıl kurtardım" diyerek şaka yapmıştı.⁷²

Hz. Peygamber Hz. Âişe'yi çok sevmekle birlikte bunu istismar noktasına taşımaya müsaade etmemiş, ona olan sevgisini gerçekliğin dışında abartılı boyutlarda ifade etmeyi doğru bulmamıştır. Bu davranışı Hz. Âişe'nin de sınırlarını bilmesini sağlamış, Kur'an'da "*Herhangi bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya itmesin. Adaletli olun; bu, takvâya daha uygundur. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır*"⁷³ şeklindeki ayette ifade edildiği gibi aşırı sevginin de kişiyi adaletsizliğe sevk etmemesi gerektiğini hatırlatmasını sağlamıştır. Nitekim Hz. Âişe eşini diğer kadınlardan kıskanmaktaydı ve en çok onu sevmesini istiyordu. Oysaki Hz. Peygamber onu çok sevdiğini birçok şekilde ifade etmekteydi. Hz. Âişe bunu biliyordu ancak yine de yeterince rahat değildi. Zira Allah Rasûlünün Hz. Hatice'yi ne kadar sevdiğinin farkındaydı. Hz. Âişe Peygamber'in çoktan vefat etmiş olan ilk eşinden de onu kıskanıyor, onun kalbinde zirvede olmak istiyordu. Ancak bu defa Allah Rasûlü ona müsaade etmedi. Hatice zaten vefat etti ben eşimin gönlünü alayım diye düşünmeden gerçek duygularını açıklar mahiyette eşine, "Hayır, Allah bana ondan daha hayırlısını vermedi. İnsanlar bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Allah bana

⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, 10/239.

⁷⁰ İbnü'l-Esir, *Üsdul-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, 7/181.

⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/83; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 1/417.

⁷² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 30/341-342; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 91.

⁷³ *Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri* (Erişim 28 Nisan 2023), el-Mâide 5/8.

ondan çocuk ihsan etti" dedi.⁷⁴ Böylece Hz. Peygamber Âişe'ye vefanın ve dürüstlüğün duygusal gerekçelerle vazgeçilmeyecek erdemler olduğunu öğretti.

3.2. Etkili İletişim Kurma

Etkili iletişim kişilerarası ilişkilerde benliği olumlu yönde etkileyen faktörlerden biridir. Eşler arasında etkili iletişim kurabilmek için öncelikle kişinin eşini etkin dinlemesi gerekmektedir. Konuşurken tam olarak karşıdaki kişiye yönelmeli, ne demek istediğini anlamaya çalışmalı, empati kurmalı, konuşma sırasında övgü veya eleştiride abartıya kaçmamalı, muhabata eksiklik ve yetersizlik hissi vermemeli, yer yer bireyin olumlu özelliklerine vurgu yapmalıdır.⁷⁵ Etkili iletişim becerisine sahip olan insanlar problemleri uygun şekilde çözer, çatışmayı tercih etmezler.⁷⁶ "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş! Bu sonuca ancak sabırlı olanlar ulaşabilir, yine buna ancak (erdemlerde) büyük pay sahibi olanlar ulaşabilir"⁷⁷ ayet-i kerimesi tam da bu konuya açıklık getirmektedir. Hz. Peygamber'in hayatı problem çözme konusunda yüzlerce örnek içermektedir. Gerek toplumsal gerek bireysel konularda meseleleri en uygun şekilde sonuca ulaştırmak bir bakıma onun peygamberlik misyonudur. Ensar ve Muhacir arasında kardeşlik tesis etmesi, münafıkları toplum içinde eriterek etkilerini kırması, ganimetler konusunda anlaşmazlığa düşen mücahitleri ikna etmesi bunlardan sadece birkaçıdır.⁷⁸ Hz. Peygamber'in aile ilişkilerinde de problemleri çatışma zemininden uzaklaştırarak çözdüğü görülmektedir. Hz. Âişe'nin bazı davranışlarının sebebine inerek hatalarına hoşgörü ile yaklaşması bu açıdan güzel bir örnektir. Lezzetli yemekler yapması ile bilinen Safiye bir gün Hz. Peygamber'e o Hz. Âişe'nin yanındayken bir tabak yemek gönderir. Hz. Âişe onu kıskanır ve kendini tutamayarak hizmetçinin elindeki tabağa çarpar, yemeği döker. Yere düşen tabak da kırılır. Hz. Peygamber'in yanında misafirleri vardır. O, durumdan rahatsız olur ancak Âişe'yi mahcup etmek istemez. Hem Âişe'yi mazur gösterip hem meseleyi tatlıya bağlamak için, "Anneniz kıskandı" der ve parçalanmış tabağı kaldırarak muhtemelen kuru gıda olan yiyeceği evdekilere ikram eder. Safiye'ye ise verilen zararın telafisi olarak başka bir tabak gönderir.⁷⁹

Hz. Peygamber'in, eşi Hz. Âişe ile yaşadığı İfk olayı belki de bir ailede yaşanabilecek en rahatsız edici meseledir. Hz. Peygamber eşine çok inandığı ve güvendiği halde toplumsal rolü gereği tarafsız kalmak ve delilsiz hareket etmemek durumunda kalmış ancak süreci başarıyla yöneterek eşine karşı mümkün oldukça yıpratıcı davranış ve sözlerden uzak durmaya dikkat etmiştir. Onun suçsuzluğunu sahabenin desteklemesini istemiş, onlarla istişare ederek duygusal ve taraflı

⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41/356.

⁷⁵ Abdullah Atan-Mustafa Buluş, "Aile İletişim Becerileri Psikoeğitim Programının Eşlerin Evlilik Doyumuna Etkisi", *İlköğretim Online* (Şubat 2019), 229.

⁷⁶ Aydoğan Aykut Ceyhan, "An investigation of adjustment levels of Turkish university students with respect to perceived communication skill levels", *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 34(4), (January 2006), 368.

⁷⁷ *Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri* (Erişim 28 Nisan 2023), el-Fussilet 41/34-35.

⁷⁸ bk. Mustafa Öztoprak, "Bireysel Ve Toplumsal Meselelerde Hz. Peygamber'in Problem Çözme Yöntemleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/37 (Aralık 2015), 231-265; Feyza Betül Köse, *Medine'de Sosyal Hayat Dört Halife Dönemi* (İstanbul: Mana Yayınları, 2016), 52-73.

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 43/386.

davranmadığını, insanların da onun masumiyetine inandığını kanıtlamaya çalışmıştır. Bu gergin bekleyiş sırasında ona bir şey söylememesi, ailesinin de meseleyi uzun süre saklamaya çalışması asılsız iddialarla Âişe'nin üzülmemesi içindir. Hz. Âişe ile konu hakkındaki konuşması ise oldukça dikkat çekicidir. Ona suçsuz ise Yüce Allah'ın onu temize çıkaracağını belirtmiş şayet bir günaha girmişse Allah'tan af dilemesini tavsiye etmiş, tövbe etmesini salık vererek Allah'ın onu bu şekilde affedeceğini söylemiştir.⁸⁰ Hz. Peygamber'in bu yaklaşımı aynı zamanda Âişe'ye karşı merhametinin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber etkili iletişimin özelliklerinden biri olarak insanları ilgiyle dinler, onların anlayacağı şekilde açık konuşur, karşısındaki kişinin duygularını anladığını belli ederdi. Hz. Âişe bunu hem ikili ilişkilerinde hem de Hz. Peygamber'in başkaları ile ilişkilerinde yakından tecrübe etmekteydi. Onun sözlerinin açık ve anlaşılır olduğunu zira onu her dinleyenin anladığını belirtmekte,⁸¹ (sözlerinin tam olarak anlaşılması için) konuşurken diğer insanlar gibi acele etmediğini sözleri birbiri ardınca yuvarlamadığını ifade etmektedir.⁸²

Hz. Peygamber eşinin bir sıkıntısı olduğunda onu giderecek çözümler üretiyordu. Hz. Âişe'nin çocuğu olmadığı için üzüldüğü malumdur. Bir gün Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınlar künyeleriyle isimlendiriliyor, beni de künyelendir" deyince "Seni oğlun Abdullah b. Zübeyr ile künyelendirdim" dedi. Abdullah Âişe'nin ablası Esmâ'nın oğluydu.⁸³ Hz. Peygamber bu sözle yeğenlerinin onun evladı konumunda olduğunu ifade etmiş oluyor, çocuğunun olmamasının eksikliğini hissetmemesini istiyordu. Hz. Peygamber eşini farklı yönleri ile yakından tanıyor, onu ne kadar iyi tanıdığını kendisine de ifade ediyordu. Zira bir insanın mutluluğunu mutsuzluğunu, hoşlandığı ve rahatsız olduğu şeyleri bilmek kişinin onu ne kadar önemseydiğinin bir göstergesidir. Bir gün Hz. Âişe'ye ona kızdığı zamanları anladığını söylemiş, o ise çok şaşırmişti. Nasıl anladığını sorduğunda ondan memnun olduğu anlarda konuşurken Muhammed'in Rabb'ine yemin ettiğini, kızgın olduğu zaman ise İbrahim'in Rabb'ine yemin ettiğini söylemişti. Hz. Âişe onun bu dikkatine hayret etmiş ve gerçekten de böyle yaptığını belirtmişti.⁸⁴

3.3. Benlik Saygısı Oluşturma ve Toplumsal Saygınlık Kazandırma

Kişinin kendisini tanıması ve benlik duygusunun oluşmasında çevresinin önemli etkisi vardır. Bir kişiye nasıl davranılırsa zamanla kendini o şekilde görmeye başlar. Kişi kendisini tanımak için bazen başkaları ile kıyaslar. Bazen de çeşitli olayların sebeplerini kendisine bağlar ve bu durumu benliğine atfeder. Benlik oluşturma kişinin bu yönlerini tek tek değerlendirerek sonuca ulaşma halidir.⁸⁵ Benlik saygısı, kişinin olumlu ve olumsuz yönlerini bilmesi ve doğru değerlendirmesi ile gerçekleşir.⁸⁶ Hz. Âişe'nin benlik saygısının, kendisini tanıma ve toplumdaki yerini belirleme açısından ideal düzeyde olduğu görülmektedir. Kendisinin Hz. Peygamber'in diğer eşlerinden

⁸⁰ bk. Ali Aksu, "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme (Sebepler ve Sonuçları Açısından)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (Haziran 2004), 5- 6.

⁸¹ Ebû Dâvûd, Edeb, 21.

⁸² Buhârî, Menâkıb, 23.

⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/58.

⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/68; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/413.

⁸⁵ Güngör, "Evlilik Doyumunu Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme", 41.

⁸⁶ Tarhan, *Evlilik Psikolojisi*, 31-32.

üstün yönlerini açıkça ifade etmesi onun bu yönünü göstermektedir. O, İbn Sa'd'da geçen bir rivâyette şöyle söylemektedir,

“Ben Allah Rasûlü'nün diğer hanımlarından on özellikle üstün tutuldum....içlerinde benden başka bakire yoktu. Benden başka ana-babası muhacir olan yoktu. Allah benim masumiyetimi gökyüzünden bildirdi. Cebrail ipek kumaş üzerine işlenmiş suretimi gökten getirerek, 'Onunla evlen! Şüphesiz ki o senin eşindir' dedi. Ben ve Allah Rasûlü aynı kaptan yıkandık ve bu benden başkasına nasip olmadı. Peygamber namaz kılarken ben onun önünde uzanmıştım ve bunu benden başka hanımı yapmadı. O benimleyken vahiy nazil olurdu ve bu da benden başka hanımına nasip olmadı. Allah onun ruhunu teslim alırken o benim kucağımda bulunuyordu. Gece kalma sırası bendeyken vefat etti ve benim hanemde defnedildi.”⁸⁷

Hz. Peygamber gençlerin özgüven oluşturmalarını oldukça önemsiyordu. Zira Hz. Peygamber'in özelliklerinden biri dine samimi olan, çeşitli kabiliyetlere sahip, toplumda etkin rol almasını uygun gördüğü kişileri, insanların nezdinde itibarını artıracak şekilde desteklemesi, onları bu yönleri ile topluma kazandırmasıdır. Bazen bu kişiler toplumun geleneksel bakışına göre dezavantajlı gruplardan olabiliyor, Hz. Peygamber ise bu durumdaki kişileri destekleyerek kabiliyetlerinin farkında olmalarını sağlamak ve Müslümanların zihinlerinden önyarguları silmek istiyordu. Onun hayatında bunun birçok örneğini görmekteyiz. Vefatına yakın son isteği olan Usâme ordusunun Şam'a gönderilmesi konusunda da aynı durum söz konusu olmuş, Hz. Peygamber gönderilecek ordunun başına azadlı kölesi Zeyd b. Hârise'nin oğlu genç Usâme'yi seçmişti. Usâme'nin seçilmesi sahabe içerisinde huzursuzluk çıkarmasına rağmen Hz. Peygamber'in kararında ısrar etmesi bu açıdan oldukça önemlidir.⁸⁸ O, daha öncesinde de Usâme'yi kendi torunlarından ayırmamış ve insanların içinde her zaman ona duyduğu sevgisini ifade ederek arkasında durmuştu.⁸⁹ Hz. Peygamber'in Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha b. Ubeydillah, Muâz b. Cebel gibi birçok genç sahabe için söylemiş olduğu güzel sözler ve onlara verdiği önemli sorumluluklar da bu kişilerin kendilerine güvenlerini artırmış, önemli başarılarla imza atmalarını sağlamıştır.⁹⁰ Hz. Âişe de bu isimlerden biridir. Onun İslâm'a hizmet konusundaki misyonu oldukça büyük olacağı için Hz. Peygamber Hz. Âişe'nin değerinin farkında olunması konusunda gerekli ortamı oluşturmuş, bunu bir yönden de Hz. Âişe'de benlik saygısını geliştirmek için yapmıştır.

Hz. Peygamber toplum içinde Hz. Âişe'nin üstün özelliklerini belirtmekten, ona olan sevgisini farklı ortamlarda ifade etmekten çekinmemiştir. Amr b. Âs'ın en fazla sevdiği kişinin kim olduğunu sorduğunda açıkça “Âişe” demesi bu bakımdan oldukça önemlidir. Soruyu sorarken erkekleri kastettiğini söyleyen Amr'a bu defa da “Onun babası” diye yanıt vermesi ise Hz. Âişe'ye duyduğu

⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/63-64.

⁸⁸ Taberî, *Târih*, 3/186, 226; Ahmed b. İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, nşr. Halil el-Mansûr (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 2/76-77.

⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/57-59.

⁹⁰ Yasemin Barlak, “Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Sorumluluk Verme Metodu: Hz. Peygamber ve Üsâme b. Zeyd Örneği”, *Uluslararası Gençlik ve Ahlâk Sempozyumu Bildiriler*, ed. Hasan Barlak vd. (Sinop: İkizler Matbaası, 2016), 2/1138-1139.

sevgiyi daha da güçlendirir mahiyettedir.⁹¹ “Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir” hadisi,⁹² Âişe'ye gerek hanımları arasında gerekse dışarıda gösterilmesi gereken saygının gerekçelerinden biri olmuştur. Hz. Peygamber'in söylediği ifade edilen “Dininizin yarısını şu Humeyrâ'dan alınız”⁹³ sözü Hz. Âişe'nin İslami bilgisinden yararlanılması konusunda Müslümanların önünü açmış, Hz. Âişe'nin engin bilgisinden istifade edilmesine vesile olmuştur.

Burada dikkat çeken çok önemli bir nokta Hz. Âişe'nin saygınlığının Kur'an ayetleri ile desteklenmesidir. Bu durum Hz. Âişe'nin çok kıymetli ve özel bir insan olduğunu şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamaktadır. Öncelikle Hz. Peygamber'in eşlerinin “Mü'minlerin anneleri”⁹⁴ olarak ifade edilmeleri onları toplumdaki diğer kadınlardan ayırmakta, onlara saygı duyulması gerektiğini kanıtlamaktadır. İfk hadisesinde ise bir bakıma Hz. Meryem misali Hz. Âişe aracılığı ile toplumun büyük bir imtihandan geçtiği görülmektedir. Bu olayın sonunda Kur'an'da “imanlı, saf ve namuslu kadın”⁹⁵ örneği olarak sunulan Hz. Âişe hakkında olumsuz kanaat bildiren Müslümanlar şiddetle eleştirilmiş, “Bunu işittiğiniz zaman mümin erkekler ve kadınların birbiri hakkında hüsn-i zan beslemeleri ve ‘Bu apaçık bir iftiradır’ demeleri gerekmez miydi?”⁹⁶ denilerek uyarılmışlardır. Şüphesiz bu olay Müslümanların hafızasında derin izler bırakmış, Hz. Âişe'yi es-Sâdika bint Sıddık konumuna getirmiştir.⁹⁷ Hz. Âişe'nin belirttiği üzere Cebrail (as.)'i insan suretinde görmesi ve Cebrail'in Hz. Peygamber aracılığı ile ona selam vermesi,⁹⁸ onun yanında vahiy gelmesi, Hz. Peygamber'in vefatının onun kucağında gerçekleşmesi ve onun odasına defnedilmesi dinî açıdan çok anlamlı ve onur verici hadiselerdir.⁹⁹

SONUÇ

Hz. Peygamber'in ilk eşi Hz. Hatice İslâm'ın yayılışının Mekke döneminde eşine destek olmuş, onun aldığı büyük sorumluluğu paylaşmış, Hz. Peygamber'in derin sevgisine mazhar olmuş ve Müslümanlar için büyük bir değer olarak tarihteki yerini almıştır. Hz. Peygamber'in onun vefatı sonrasında yaptığı evlilikler içerisinde Hz. Âişe ile evliliği ise ayrı bir önem taşımaktadır. Hz. Âişe, Hz. Peygamber ile İslâm'ın Medine döneminde aile kurmuş, onunla evliliği süresince Kur'an ve sünnet konusunda önemli bir birikim oluşturmuş, fıkıh, tefsir, hadis gibi İslâmî ilimlerin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. O, Allah Rasûlü'nün en güvendiği dostu Hz. Ebû Bekir'in kızıdır. Sağlam inancıyla, doğruluğuyla, asaletiyle, zekâsıyla, aktif kişiliğiyle ona benzemektedir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in genç yaşta evlendiği Hz. Âişe ile evlilik ilişkilerinin onun üstün özelliklerinin ortaya çıkmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in, Hz. Âişe'nin küçüklüğünden itibaren yetişmesine dikkat ettiği, annesi Ümmü Rûmân'a bu konuda tavsiyelerde bulunduğu ve gerektiğinde uyardığı görülmektedir.

⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/67.

⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/78; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/413.

⁹³ Muhammed b. Mükerrrem b. Ali İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1994), 4/209.

⁹⁴ *Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri* (Erişim 28 Nisan 2023), el-Ahzâb 33/6.

⁹⁵ *Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri* (Erişim 28 Nisan 2023), en-Nûr 24/23.

⁹⁶ *Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri* (Erişim 28 Nisan 2023), en-Nûr 24/12.

⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/64.

⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/67; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/413.

⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/63.

Evlilik sonrasında eşine sevgi, saygı ve güven ortamı oluşturması, ona ve ailesine verdiği değeri her ortamda göstermesi, onun hislerine ve düşüncelerine önem vermesi, Hz. Âişe'ye büyük bir özgüven kazandırmıştır. Hz. Peygamber eşine karşı samimi davranmış, onun da kendisinden çekinmemesini sağlamıştır. Böylece Hz. Âişe Allah Rasûlü'nü farklı yönleri ile yakından tanıma fırsatı bulmuş, onun tutum ve davranışlarını müşahede etmiş, meselelere yaklaşımını öğrenmiş, onu örnek almıştır. Bu durum Hz. Âişe'nin kişilik gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.

Hz. Peygamber'in ona karşı sevgisini her ortamda ifade etmesi Hz. Âişe'nin toplum içinde saygın bir yer edinmesini sağlamıştır. Yaşadığı en talihsiz olay olan İfk hadisesinde onun Kur'an ayetleri ile desteklenmesi ise Müslümanların nezdinde Hz. Âişe'yi yüksek bir mevkiye yerleştirmiştir. Hz. Âişe sadece Hz. Peygamber ile birlikte yaşadığı dönemde saygı görmemiş, onun vefatından sonra da Müslümanlar için büyük bir âlim ve dinî-siyasi bir otorite olarak kabul edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile evlilik ilişkileri ve bu ilişkinin topluma yansıyan boyutu aynı zamanda bir erkeğin eşine nasıl bir aile ortamı sunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırmamızda çeşitli örnekler üzerinden tespit ettiğimiz bu hususların psikolojik ve sosyolojik açıdan daha detaylı incelenmesi gerektiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî. *el-Müsnedü Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvût. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Aksu, Ali. "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme (Sebepler ve Sonuçları Açısından)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 / 1 (Haziran 2004), 1-21.
- Algül, Hüseyin. "Hz. Ebû Bekir'in İslâm'ın İlk Yıllarındaki Faaliyetlerine Genel Bir Bakış". *İstem* 1/1 (2003), 23 - 38.
- Arslan İhsan. "Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Örf mü, Din mi?". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 6/1 (Haziran 2019), 37-72. <https://doi.org/10.33718/tid.51883961>
- Atan, Abdullah - Buluş, Mustafa. "Aile İletişim Becerileri Psikoeğitim Programının Eşlerin Evlilik Doyumuna Etkisi". *İlköğretim Online* (Şubat 2019), 226-240. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.527205>
- Azimli, Mehmet. "Hz. Aişenin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkmazı". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2003), 28-37.
- Barlak, Yasemin. "Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Sorumluluk Verme Metodu: Hz. Peygamber ve Üsâme b. Zeyd Örneği". *Uluslararası Gençlik ve Ahlâk Sempozyumu Bildiriler*. ed. Hasan Barlak vd. 2 Cilt. Sinop: İkizler Matbaası, 2016.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvud. *Ensâbü'l-eşrâf*. thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâd ez-Zerkelî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu's-sahîh (Sahîhu'l-Buhârî)*. Dımaşk-Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2002.
- Ceyhan, Aydoğan Aykut. "An investigation of adjustment levels of Turkish university students with respect to perceived communication skill levels". *Social Behavior and Personality: An International Journal* 34(4) (January 2006), 367-380.
- Demircan, Adnan. *Cahiliyeden İslâm'a Kadın ve Aile*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el Arnâvût. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed el-İsfahânî. *Hilyetü'l-evliyâ*. 10 Cilt. Mısır: Matbaatu's-Saâde, 1974.
- Erkocaaslan, Recep. *Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Erul, Bünyamin. "Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu? On Dokuz mu?". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/4 (2006), 637-649.
- Fayda, Mustafa. "Âişe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/201-205. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.

- Fayda, Mustafa. "Ebû Bekir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/101-108. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Grabus, Merzuk. "Hz. Peygamber Döneminde Hz. Ebû Bekir'in Sahâbe Arasındaki Konumu" *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 11 (Haziran 2021), 269-286.
- Güngör, Hüdayar Cihan. *Evlilik Doyumunu Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 5. Basım, 1990.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ümeyye b. Amr el-Bağdadi. *el-Muhabber*. thk. Ilse Lichtenstädter. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, 1942.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâleddîn Abdülmelik. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekkâ vd. 2 Cilt. Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbaatü Mustafa, 1955.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1994.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî *et-Tabakâti-kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin. *Üsdul-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Ma'vez - Âdil Ahmed Abdi'l-Mevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hatice". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/465-466. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Kavuştu, Şura. *Hz. Muhammed'in Aile Reisi Olarak Örnek Şahsiyeti*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kazancı, Ahmet Lütfi. "Hazreti Peygamberde Sevgi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 5/5 (1993), 53-66.
- Kazıcı, Ziya. *Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003.
- Köse, Feyza Betül. *Medine'de Sosyal Hayat Dört Halife Dönemi*. İstanbul: Mana Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Kur'ân Yolu*. Erişim 28 Nisan 2023. <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Önkâl, Ahmet. "Cübeyr b. Mut'im". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/104-105. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Öztoprak, Mustafa. "Bireysel Ve Toplumsal Meselelerde Hz. Peygamber'in Problem Çözme Yöntemleri". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/37 (Aralık 2015), 231-265.
- Savaş, Rıza. "Hz. Aişe'nin Evlenme Yaşı İle İlgili Farklı Bir Yaklaşım". *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1995), 139-144.
- Savaş, Rıza. *İslâm'ın İlk Asrında Kadın*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2017.

Suyûtî, Celaleddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr. *Târîhu'l-hulefâ*. thk. Hamdî ed-Dimirşâd. b.y.: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 2004.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmülî Ebû Ca'fer. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Turâs, 2. Basım, 1967.

Tarhan, Nevzat. *Evlilik Psikolojisi Öncesi ve Sonrasıyla Evlilik*. 15. Basım. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Ya'kûbî, Ahmed b. İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzıh. *Târîhu'l-Ya'kûbî*. nşr. Halîl el-Mansûr. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 2002.

Yardım, Ali. "Esmâ bint Ebû Bekir es-Siddîk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/402-404. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.